

Ante Sekulić

PREGLED POVIJESTI DREVNE SRIJEMSKJE BISKUPIJE DO DOLASKA TURAKA

U radu su najprije zabilježeni opći podaci o Srijemu, zatim slijedi prikaz društvenih i crkvenih prilika na tom području do Metodova doba. Nakon sažetih misli u Metodovoj upravi crkvenom »panonskom« pokrajinom slijedi spomen događaja i biskupa srijemskih sve do XV. stoljeća. Povijesnu pozornost zaslužuju redovnici koji su djelovali u Srijemu protiv patarena, husita i Turaka, posebice Jakov Markijski i Ivan Kapistranski.

1. Dio negdašnjega golemog područja *Ilirika* (za stare Grke planinsko područje sjeverozapadno od Helade, dok je za Rimljane to naziv za zemlje između Italije i Germanije, južno od Dunava i Alpa sve do Peloponeza)¹ današnji je *Srijem* smješten u zagrljaju dviju velikih rijeka: Dunava i Save. Srednjovjekovni je Srijem, pak, »obuhvaćao u geografskom, upravno-političkom i upravno-crkvenom pogledu područje između Dunava i Save, od Banoštora do Zemuna. Na tome su području bili naseljeni Hrvati, a kasnije dolaze Mađari, Srbi i Grci.«²

Međutim, treba pripomenuti da je područje Ilirika nakon rimskog osvajanja doživjelo u razdoblju od cara Augusta do Trajana (117.) niz dioba na manja oblasna područja (*Dalmatia*, *Illyris graeca*, *Epirus nova* i dr.); car Hadrijan (117.-138.) razdijelio je Ilirik na 17 provincija, a nova dioba dogodila se za cara Konstantina Velikog koji je najprije podijelio carstvo na četiri velika dijela,³ a zatim je pojedini dio razdijelio u manje oblasti. Veliki Ilirik pripadao je u ono doba zapadnom dijelu Rimskog Carstva, a *praefectus praetorio* stolovao je u *Sirmiju* (*Sirmium*), glavnom gradu ondašnjeg Ilirika. Poznato je da se u našim krajevima uz Salonu grad Sirmij isticao u ono doba »s carskom palačom, amfiteatrom i radionicom štitova. U njemu se živjelo elegantno kao i u Rimu, a održavale su se i gladijatorske igre.«⁴ Konstantinova dioba zadržala se i za njegovih sinova (337.) i *Valentina*. Prefekture su zatim razdijeljene za cara *Teodosija I.* i *Gracijana*. Uz istočne dijelove Ilirika pridružene su oblasti *Macedonia prima*, *Creta*, *Thessalia*, *Epirus*

1 Usp. G. ZIPPEL, *Die römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus*, Leipzig, 1877.

2 J. BUTURAC - A. IVANDIJA, *Povijest Katoličke Crkve među Hrvatima*. Zagreb, 1973., 83 - Usp. A. SEKULIĆ, *Crkvene prilike u Bačkoj i Srijemu u XV. stoljeću*, *Croatica christiana periodica*, XI (1987.), br. Zagreb, 1987., 73. U radu je navedena literatura relevantna sadržaja.

3 Na čelu svakoga dijela carstva bio je *praefectus praetorio*, carski poglavar.

4 F. ŠIŠIĆ, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Zagreb, 1962. (2°), 55.

vetus, Epirus nova, Macedonia salutaris, Dacia mediterranea, Dacia ripiens, Moesia superior, Dardania, Praevalis. Zapadni dio Ilirika bio je u sklopu prefekture Italije s pokrajinama *Pannonia I. et II., Novicum mediterraneum, Noricum ripense i Dalmatia.* Uz opise spomenutih dioba Ilirika na istočni i zapadni, povjesničar F. Šišić pripominje: »Ova je razdioba bila od presudnih posljedica ne samo političkih nego i vjerskih i kulturnih za sva kasnija vremena; one se čak opažaju još i danas.«⁵ No, u nepodijeljenom Iliriku glavni je grad bio Sirmij pa je biskup *Anemij* (*Anemius*) na saboru u Akvileji (381.) izjavio: »Caput Illyrici civitas est Sirmiensis« dok je značenje grada istaknuto u Justinijana riječima: »Cum in antiquis temporibus Sirmii praefectura fuerit constitua, ibique omne fuerit Illyrici fastihium tam in civilibus quam in episcopalibus causis« (Nov. XI). Uz pripomenu da je već Teodosije I. češće stolovao u Solunu, ne smije se nikako zanemariti iznimno značenje Sirmija u društvenom i crkvenom životu tijekom povijesti.

2. Mišljenje da je kršćanstvo bilo u Dalmaciji krajem I. stoljeća prihvaćaju brojni povjesničari, no čini se da i početak kršćanstva na »iliričkom« području u Panoniji treba vezati za spomenuto stoljeće. U svojoj poslanici Rimljanima sv. Pavao piše: »Tako sam od Jeruzalema i naokolo do Ilirika potpuno izvršio dužnost propovijedanja Radosne vijesti o Kristu« (15, 19). Jamačno je Apostol prošao kao vjerovjesnik kroz krajeve koje spominje, dok je učenika Tita uputio sjevernije (u Dalmaciju i drugdje). Povjesničar F. Šišić, međutim, misli da je kršćanstva moglo biti u Panoniji »već u II. st. ali samo sporadički; tek u III. st. proširili su ga trgovci, radnici i kršćanski vojnici koji su samo dolazili, naročito s Istoka, tako da je u to doba bilo biskupa u Sirmiju, Cibalama, Bašcanama, Mursi i Sisciji.«⁶ Ako je poslije *milanskog edikta* (313.) uređeno crkveno ustrojstvo u iliričkoj Panoniji, sirmijski je biskup postao nadbiskupom, metropolitom čija se vlast širila po Srijemu i Savskoj Panoniji. U počecima, pak, kršćanstva u Iliriku je sve područje bilo pod rimskim biskupom kao patrijarhom Zapada. Ilirik je, naime, činio vanjsko granično područje zapadnog patrijarhata. Ali, već spomenute diobe Ilirika na istočni i zapadni kao Rimskog Carstva na istočno i zapadno, upućivale su rimsku biskupsku stolicu na čuvanje i obranu jurisdikcije nad sveukupnim područjem. Patrijarh carigradski je isticao svoju želju za utjecajem nad Crkvom i biskupima u istočnom Iliriku. Poznati su sporovi oko prevlasti u koje su bili upleteni carevi (Teodozije II., Honorije i drugi) i pape (Nikola I., Anastazije I., Damas I., Bonifacije I., Celestin I., Lav I., Siksto III. i drugi), ustanovljeni su apostolski vikari na spomenutom području najprije za one zapadnog, a zatim i za istočnog obreda; raspravljalo se o tome na sinodama. Pape su se utjecale i carevima za rješenja, jer je trebalo čuvati jedinstvo Crkve, kako je to istaknuto u ispravi Bonifacija I.: »ne sub principibus christianis Romana perdat Ecclesia, quod aliis imperatoribus non ami-

5 Isto djelo, 48.

6 Isto djelo, 59.

sit« - da pod kršćanskim vladarima rimska Crkva ne izgubi ono što nije pod drugim vladarima.

Unatoč nesporazumima oko juridičkih utjecaja rimskoga i carigradskog patrijarha nad Ilirikom, »kršćanski se život tada bujno razvio«. ⁷ Istodobno razvijao se *Arijejev pokret* koji je imao utjecaj i svojih pristaša u Srijemu (biskupi *Valent* i *Ursacije*). Održano je niz sinoda tijekom 4. stoljeća (351., 357., 358.), također u Sirmiju. Iz toga su razdoblja poznati metropoliti *Dujam* (Domnius), *Euterij* i već spomenuti *Anemij*. ⁸

Nije, međutim, samo kršćanstvo pridonosilo romanizaciji Dalmacije i Panonije, nego su to prije učinile rimske legije. Rim je, kako je spomenuto, osvojenjem panonsko-dalmatinskih (Ilirika) krajeva pomaknuo svoje granice prema Istoku, a kad je postupak okončan, tražila se trajna spremnost vojske i snošljivo ponašanje prema barbarima, koji su se ponegdje uključivali u rimske legije. Ipak je Panonija uskoro postala razbojište građanskih obračuna (bitka kod Murse, 351.; kod Siscije, 358.), ⁹ a velika *Seoba naroda* počela je provalom Huna (375.) i prijelazom Gota iz Dacije na Balkanski poluotok. Atila je s Hunima i drugim narodima, posebice Gotima, stvorio golemu državu sve do Rajne, a 441. provalio je u Ilirik; Huni su osvojili slavonsku i srijemsku ravnicu sa Sirmijem, a kako je metropolit pobjegao u Solun, ostala je nadbiskupska stolica ispražnjena sve do 535. Kad je Zapadnorimsko Carstvo za *Julija Nepota* propalo (476.), ojačao je car (basileus) *Odoakar*.

Nakon njegove pogibije (493.) kralj *Teoderik* je proširio svoju vlast na Srijemsku Panoniju. Uslijedila je nova oblasna dioba, a Srijemska je Panonija s dijelom Mezije imala svoje središte u Sirmiju. Nakon *Teoderikove* smrti (526.) nastojao je *Justinijan* vratiti Zapadnorimsko Carstvo (ili barem njegove dijelove) pa nakon rata (535.-555.) Panonija i Dalmacija doista (nakon propasti gotske države) pripadnu Istočnom Carstvu. Na spomenutom su području tada nastale nove promjene i nova pomicanja, jer su se u povijesti javili *Slaveni* kao presudni čimbenik u budućem razvitku Panonije i Dalmacije. ¹⁰ Raspadao se također robovlasnički društveno-gospodarski sustav i ustupao je mjesto novim društvenim odnošajima, a na ruševinama golemog carstva, posebice Zapadnorimskog, oblikovane su nove zajednice i omeđene su nove države. Od šestog stoljeća i *Hrvati* su na novim područjima savijali svoja ognjišta, učvršćivali svoju zajednicu, izgrađivali svoju domovinu i državu. U novonastalim prilikama preustrojene su i crkvene pokrajine

7 Isto djelo, 60.

8 F. ŠIŠIĆ, u nav. dj. spominje i siscijske (sisačke) biskupe onoga doba *Marka* i *Konstancija*.

9 Usp. djela: N. NODILO, *Historija srednjega vijeka*, I-II. JA. Zagreb, 1898.-1900. - E. STEIN, *Geschichte des spätrömischen Reiches*, I. Beč, 1928. - A. ALFOLDI, *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien*, I-II, Berlin, 1924.-26 i dr.

10 Usp. F. ŠIŠIĆ, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, Zagreb, 1925. 154.-174.

(od 771.), a među njima je bila u Srijemu, odnosno u Sirmiju. Papa Hadrijan II. (867.-872.) uzdigao je Metoda na srijemsku nadbiskupsku stolicu kao nasljednika sv. Andronika, prvoga biskupa Sirmija.¹¹ Od IV. stoljeća sjedište nadbiskupsko i središte zapadnog Ilirika Sirmij je, prema želji spomenutog pape od god. 869., središte prostranoga crkvenog područja središnjeg Podunavlja.

3. O pokrštenju *Slavena* općenito, *Hrvata* posebice, napisane su brojne znanstvene rasprave, prigodni članci, pobožne pobudnice i molitve. Poslanstvo i rad braće *Konstantina i Metoda* stavlja se u razdoblje obnove Bizanta nakon pobjede nad ikonoklastima (843.).¹² Poznato je također koji su sporovi poremetili odnošaje između rimskog biskupa i carigradskog patrijarha. Kad je moravski knez Rastislav (846.-869.) predložio Bizantu savez (862.), zatražio je također vjerovjesnike vješte jeziku panonskih i moravskih Slavena. U proljeće 863. stigli su Konstantin i Metod u Moravsku i uz širenje vjere ustrojili su slavensko bogoslužje »od bizantskih časova i obrazaca latinske mise. Ova tzv. *Liturgija sv. Petra* zapravo je grčka verzija kanona rimske mise s ponekim dodatkom iz obrednika carigradske Crkve.«¹³ Poznati su sudionici u slijedu događaja: njemačko svećenstvo, knez Kocelj, papa Nikola I. (858.-867.), papa Hadrijan II. (867.-872.), Svatopluk (Sventoplk), papa Ivan VIII. te car Bazilije I. i patrijarh Focije. Golemo je bilo područje vjerovjesničke i pastirske djelatnosti Metodove - jamačno nad Srijemom, Slavonijom i Ugarskom.¹⁴

Brojna pitanja je u znanosti potaknula misija Konstantina i Metoda među Slavenima, posebice, pak, njihove baštine u Hrvata. U uvodnom dijelu svoje *Gramatike starocrkvenoslavenskog jezika* (Zagreb, 1947.) Josip HAMM je uz obilatu literaturu spomenuo tri hipoteze o postanku pisma i kulturne baštine vezane za rad solunske braće (Ćirilometodska, Jeronimska i Migraciona, str. 4-16). Međutim, u novije je doba Imre BOBA objelodanio niz svojih čitanja ljetopisnih knjiga (*Annales Alta-henses maiores, Annales Bertiniani, Annales Hildesheimenses, Annales Ful-denses, Continuatio Ratisbonensis* i dr.) i tumačenja o zemlji u kojoj su djelovala slavenska braća.¹⁵ Spomenuti je pisac objelodanio također

11 Značajnija literatura: F. DVORNIK, *Les Slaves*. Paris, 1970. - F. GRIVEC - F. TOMŠIĆ, *Constantinus et Methodius Thessalonicensis. Fontes*. Radovi Staroslavenskog instituta, knj. IV. Zagreb, 1960. - J. HAMM, *Gramatika starocrkvenoslavenskog jezika*. Zagreb, 1947., 3-34. - V. ŠTEFANIĆ, *Tisuću i sto godina od moravske misije*. Slovo, 13/1963., 5-42. - F. ŠANJEK, *Pape, slavenski apostoli i ćirilometodska baština u Hrvata*. Bogoslovska smotra, LI (1981.), br. 1. Zagreb, 1981., 1-17. - A. MILIČIĆ, *Ćiril i Metod u Panoniji*. Marulić, XIII (1980.), br. 4. Zagreb, 1980., 330-335.

12 F. ŠANJEK, *Pape, slavenski apostoli i ćirilomet. baština u Hrvata*, 2.

13 Isto djelo, 3 (prema *Ephemerides liturgicae*), XC/1976., 1, 3-28.

14 F. DVORNIK, *Les Slaves*, 92. - *Schematismus primus Dioecesis Suboticanae* (...). Subotica, 1968., 20-22.

15 I. BOBA, *Novi pogled na povijest Morave* (...). Split, 1986. Prijevod s engleskog izvornika Ante MILIČIĆ.

članak *Sveti Metod i nadbiskupsko sjedište u crkvenoj pokrajini Sclavonia*¹⁶ u kojem spominje Andronikova nasljednika na biskupskoj stolici sv. *Ireneja* (mučen god. 304.), zatim sv. *Dimitrija* koji je »podnio mučeništvo u Sirmiumu samo nekoliko dana poslije smrti sv. Ireneja.«¹⁷ Međutim, svrha je članka upozoriti na »grob sv. Metoda u Srijemskoj Mitrovici«, jer su iskapanja Vladislava *Popovića* na području Sr. Mitrovice na to uputila.¹⁸ Treba vjerovati u dobre nakane I. Bobe i drugih koji su pokrenuli niz pitanja oko Metoda i ćirilometodske baštine, ali je zanimljivo da s područja hrvatskog glagoljaštva nema znanstvenog odgovora na rušenje dosadašnjih uvjerenja i predaje o Metodovu radu. Imre Boba je Mađar koji živi u Americi, pa se nehotice nameću primisli oko njegove upornosti da Metodov (i Konstantinov) rad »preseli« iz Moravske i »ugarskih« krajeva južnije od Dunava (pa i Save).

Već je spomenuto da je Srijemska biskupija i metropolija propala u doba Seobe naroda, a zatim je područje bilo nemirno i prohodno za osvajačke pohode. Srijemom su vladali Bugari, Bizant, pa su upali Ugri, od 1167. do 1180. opet Bizant, te konačno hrvatsko-ugarski kraljevi.¹⁹ Prema vijestima nekih povjesničara (F. Šišić, Stj. Pavičić, Vj. Klaić, F. Rački) Bugari su oko god. 900. obnovili Srijemsku biskupiju, a Grci su podigli samostan sv. Dimitrija u Mitrovici.²⁰

Nije ujednačeno mišljenje u knjigama o Srijemskoj biskupiji, jer su je prema nekim piscima Ugri već 1071. podložili Bačko-kaločkoj nadbiskupiji, a tijekom vremena na srijemskom području nastanili su se *patareni* iz Bosne i *husiti* iz Češke.²¹ Zanimljiv je podatak istaknut u povodu ujedinjenja Bosanske i Srijemske biskupije 1773. Zabilježeno je tada da su u 12. stoljeću ondje (u Bosni) bili biskupi istočnog obreda, a među njima su neki pripadali patarenima.²² Prema takvim su mišljenjima papa *Inocent III.* i njegovi nasljednici, te ugarski kraljevi, nastojali oko obnove biskupija, a posebice se zauzimao bačko-kaločki nadbiskup *Ugrin*.²³ Pisac, pak, Conrad *Eubel* bilježi podatke iz onoga razdoblja: »Inter suffraganeas eccl. Colocen. in quodam libro computi camerae apost. non Sirmien, sed »de Ku« enumeratur (cfr. Vet. Monum. Slav.

16 I. BOBA, *Sveti Metod i nadbiskupsko sjedište Sirmium u crkvenoj pokrajini Sclavonia*. Crkva u svijetu, br. 4. Split, 1985., 386-400.

17 Ondje.

18 VI. POPOVIĆ, *Metodijev grob i episkopska crkva u Mačvanskoj Mitrovici*. Starinar, XIV-XV. Beograd, 1975.

19 Usp. J. BUTURAC - A. IVANDIJA, *Povijest Katoličke crkve među Hrvatima*, Zagreb, 1973., 83. - F. ŠIŠIĆ, nav. dj., 148-149, bilj. 61.

20 Ondje.

21 Ondje.

22 Usp. *Leksikon für Theologie und Kirche*, I. Freiburg im Breisgau, 1889., 350.

23 Usp. E. GAŠIĆ, *Brevi conspectus historicus dioecesium Bosnensis - Diacovensis et Syrmienis*. Osijek, 1944.

Merid. I, 4, 34, 137, 147). A 1229. Jan. 20. Gregorius IX. (a. 2 ep. 71 ed. Auvray 260) aepe. Colocen. dedit facultatem in monasterio cuhet novum instituendi episcopatum et 1232. Mart. 20 (a. 5 ep. 197 ed Auvray 783) eximit epum. de Cuhet a jurisdictione archidiaconi. A. 1247 Sept. 18 Inn. IV (a. 5 ep. 212 ed Berger 3261) aepe. Colocen. et ep. Transilvan. ac Cenadien. Mandavit, ut requirerent, num epatus. de Ku transferendus esset ad mon. s. Georgii vel ad mon. s. Demetrii.²⁴ Naši pisci J. Buturac i A. Ivandija bilježe da je papa Grgur IX. obnovio Srijemsku biskupiju na molbu nadbiskupa Ugrina 1229. i da je za sjedište biskupije određen benediktinski samostan sv. Stjepana Prvomučenika na Dunavu, istočno od Iloka (Banoštor).²⁵ Spomenuti su pisci sastavili također i popis srijemskih biskupa,²⁶ ali prema podacima C. Eubela²⁷ i Eleméra Mályusza²⁸ te druge arhivske građe jamačno bi trebalo popis ispraviti.²⁹ Među biskupima je, osim biskupijskog svećenstva, bilo redovnika (franjevaca, benediktinaca, pavlina i dr.).³⁰ U doba tatarske provale stradao je Banoštor pa je sjedište biskupa i kaptol preseljeno u benediktinski samostan sv. Ireneja kraj Mitrovice. U arhivskoj građi spominju se kaptoli u Mitrovici i Banoštoru, jer je biskupski dvor vraćen nakon popravka i minule pogibelji u Banoštor, ali je sačuvan i kaptol u Mitrovici.³¹ Područje Srijemske biskupije u ono je doba imalo četiri arhidakonata: Bilin (Banoštor, Irig), Polje (Mandelos, Srijemska Mitrovica), Obona (Petrovaradin, Slankamen), Posavlje (Nikinci, Zemun). Veći broj župa (27) nalazio se uz Frušku goru, jer je ondje stanovništvo bilo gušće naseljeno. Oko donjega dijela negdašnjega rimskog zida bilo je sedam župa, a isto toliko uz Dunav od Slankamena do Batajnice.³² Posjedi srijemskog biskupa i kaptola bili su u Banoštoru kraj Mitrovice i u Dubovcu. Među istaknutim biskupima spominju se Nikola I. de Bathor (1469.-1475.), Ivan IV. Vitez (1481.-1489.), dok je na prijelazu iz XV. u XVI. stoljeće srijemskim biskupom bio Nikola II. Bačvanin (De Bačka).³³ Treba spomenuti da je i nakon turskih prodora Srijemska biskupija imala svoje nerezidencijalne (naslovne) biskupe (Stjepan Brodarić, Nikola Stjepanić, Šimun Bratulić i

24 E. EUBEL, *Hierarchia catholica medii aevi*, vol. I. Monasterii, 1898.

25 J. BUTURAC - A. IVANDIJA, nav. dj., 83.

26 Nav. dj., 335-336.

27 C. EUBEL, nav. dj., 477, 478.

28 E. MÁLYUSZ, *Zsigmondkori oklevéltár*, II/1-2. Budapest, 1956., 1958.

29 Usp. A. SEKULIĆ, *Crvene prilike u Bačkoj i Srijemu u XV. stoljeću*, 73.

30 C. EUBEL, nav. dj., ondje.

31 E. MÁLYUSZ, nav. dj., str. 22, 551, 552, 578, 656 Nr. 325, 4993, 5003, 5246, 5926, 5990).

32 J. BUTURAC, *Katolička Crkva u Slavoniji za turskog vladanja*. Zagreb, 1970. - A. SEKULIĆ, nav. dj., 73 - Stj. PAVIČIĆ, *Hrvatsko naselje u fruškogorskom području*. Hrvatsko kolo, XXIII (1942.), Zagreb, 1942., 118-125 - E. GASIĆ, *Povijest župe i mjesta Morović, Đakovo*, 1936., 107-118.

33 Usp. A. SEKULIĆ, nav. dj., 73.

dr.), no to je razdoblje izvan okvira razdoblja o kojemu je riječ u ovom radu.

4. U Srijemskoj biskupiji pozornost zaslužuju redovnici koji su imali svoje samostane, koji su doduše stradali u bojevima s Turcima, a prije toga su na razmeđu svjetova i sudaru naroda bili ne samo molitvene kuće nego i prosvjetna žarišta. Tako se može s pouzdanošću utvrditi da je u Srijemu bilo *benediktinaca*³⁴ (samostan sv. Stjepana Prvomučenika, u Banoštoru; samostan sv. Ireneja u Mitrovici; samostan u Nuštru, 1263.-1485.), *regularnih kanonika sv. Augustina* (Banoštor, Vaška, Irig) o kojima je skupila građu i pisala Lelja DOBRONIĆ;³⁵ *pustinjaci sv. Augustina* (Banoštor, Borovo, Ilok; jamačno Vaška),³⁶ *cisterciti* (Petrovaradin, 1237.), *pavlini* (Slankamen, 1294.; neistražene lokacije u Fruškoj gori), a plodna i uspješna bila je djelatnost *franjevaca* Bosanske vikarije (Zemun, Ilok, Petrovaradin, Vukovar, Sotin, i dr.).³⁷ Uz brojnost franjevačkih redovnika i njihovih samostana treba u omeđenom razdoblju o kojemu je riječ upozoriti na djelatnost Jakova *Markijskog* protiv »fidei catholicae contrarios« (i.e. Hussitas, A.S.)³⁸ i Ivana *Kapistranskog* koji je također bio »zelator fidei, persecutor haereticorum, lumen virtutum, exterminator Turcarum ...«³⁹ I dok se o Jakovu Markijskom govori kao o inkvizitoru na području Bačke, Srijema i Slavonije (u borbi protiv husita i patarena te obnovi redovničke stege),⁴⁰ dotle je Ivan Kapistranski bio doduše ravnatelj pravovjernosti u doba pape Martina V., Eugena IV., Nikole V. i Kalista III.,⁴¹ ali je k tomu značajan i kao jedan od predvoditelja bitke kod Beograda (1456.), jer je »Pontifice quoque Calisto III. (...) cruciatus contra Mahomedem colligendi facultatem contulit.«⁴² Oba su redovnika djelovala u ono doba prema svojim shvaćanjima i uvjerenjima. Kapistran je umro na području Srijema, u Iloku, 23. listopada spomenute godine.⁴³ Nje-

34 D. FUXHOFFER, *Monasteriologia regni Hungariae*, II. Veszprem, 1803., 274.

35 Lj. DOBRONIĆ, *Augustinci u srednjovjekovnoj Slavoniji i Hrvatskoj*, *Croatia christiana periodica*, XI (1987.), br. 20, 1-6

36 Isto djelo, 19-22.

37 G. ČEVAPOVIĆ, *Recensio Observ. min. provinciae s. Ioannis a Capistrano* (...) Budae, 1830., 301 - ISTI, *Brevis memoria Provinciae Capistranae ab erectione sui de Provincia Bosnae Argentinae* (...) Budae, 1857., 51-57. - ISTI, *Synoptico-memorialis catalogus Observantis minorum provinciae s. Ioannis a Capistrano olim Bosnae Argentinae a dimidio saeculi XIII.* (...), Budae, 1823., 96-103.

38 S. KATONA, *Historia Metropolitanae Ecclesiae Colocensis*, I. Colocae, 1800., 411-412.

39 G. ČEVAPOVIĆ, *Brevis memoria Provinciae Capistranae* (...), 52.

40 L. WADDINGUS, *Annales Minorum* (...) ed. III: Ad Claras Aquas, 1931.-1933. Ad ann. 1436, nr. 3; nr. 14; ad ann. 1438, nr. 15; ad ann. 1439, nr. 22; 1449, nr. 17, 22, 23.

41 G. ČEVAPOVIĆ, *Brevis memoria* (...), 52.

42 Isto djelo, 53.

43 O Ivanu Kapistranskom održan je znanstveni skup u Iloku, u listopadu 1986. Predavanja su objelodanjena u *Croatia christiana periodica*, XI (1987.), br. 20.

gova djelatnost, revnost i bojovnost obrađeni su u brojnim sadržajima knjiga, rasprava, članaka i književnih djela. Ondje, u djelima o Kapistranu, rezultat su proučavanja o životu, radu i revnosti čovjeka, koji je obrazovan i gorljiv u doba kad su se na srijemskom prostoru ukrštale hereze i pokreti s kršćanstvom i kad je osmanlijska moć prodirala preko rijeka i ravnica prema središnjoj Evropi.

5. Sažeto razmatranje o povijesti drevne Srijemske biskupije, opsegom veoma omeđeno, upućuje na zaključak da je na tom području, dijelu negdašnje Ilirije, veoma rano, u prvim stoljećima kršćanstva, ustanovljena i ustrojena crkvena oblast. U povijesnom razdoblju od sv. Andronika do Ivana Kapistranskog na području Srijema izmijenili su se brojni gospodari, prolazile su različite vojske (bugarske, grčke, ugarske), naseljavali su se razni narodi, a za velike Seobe naroda i slavenski; biskup srijemski s kaptolom selio je prema prilikama (primjerice iz Banoštora u benediktinski samostan sv. Ireneja kod Mitrovice). U novije se doba otkrivaju čvrsti dokazi o Metodovu djelovanju, a proučavaju se utjecaji bosanskih patarena i pridošlih husita.

O vjerskom životu našega svijeta rasutog po živopisnom Srijemu malo je podataka (o redovništvu su brojniji), no sigurno je vjerski život prolazio kroz razdoblja slabosti, kad su svećeničke i redovničke stege popuštale, a zablude (»hereze«) se širile. Za obična čovjeka koji je činio većinu, često šutljivu i patničku, život je često bio nesiguran i pogibljiv. K tomu se nad svagdašnjicom nadvila svojom ozbiljnošću i prijetnjom svježja i prodorna turska sila. U hrvanju s njom Ivan Kapistranski ima značajna udjela. U ovom radu se željelo samo pregledno proći kroz povijest drevne biskupije među najstarijim našim biskupijama - možda najznačajnijom. Trebalo bi za potpunu povijest spomenutoga našeg crkvenog i narodnog područja još puno rada i istraživanja.

Diacovensia 1/1995.

LITERATURA:

- J. ASCHBACH, *Geschichte Kaiser Sigmunds*, I-IV. Hamburg, 1838.-1845.
- J. BANNER - I. JAKABFFY, *A közép dunamenece régészeti bibliográfiája*, 1-3. Budapest, 1954., 1961., 1969.
- M. Vj. BATINIĆ, *Djelovanje franjevacu u Bosni i Hercegovini*, I-III. Zagreb, 1881.-1887.
- I. BOBA, *Sveti Metod i nadbiskupsko sjedište Sirmium u crkvenoj pokrajini Sclavonia*. Crkva u svijetu, br. 4 Split, 1985., 386-400.
- I. BOBA, *Novi pogled na povijest Moravie*, Split, 1986.
- J. F. BOEHMER - E. MÜHLBACHER, *Regesta Imperii*, 1. Innsbruck, 1990.
- J. BÖSENDORFER, *Crtice iz slavonske povijesti*, Osijek, 1910.
- J. BOŽITKOVIĆ, *Kritički ispit popisa bosanskih vikara i provincijala (1339.-1735.)*. Beograd, 1935.
- J. BUTURAC, *Povijesni pregled redovništva u Hrvatskoj*. Croatia sacra, XX-XXI. Zagreb, 1942.
- J. BUTURAC, *Katolička crkva u Slavoniji za turskog vladanja*. Zagreb, 1970.
- J. BUTURAC - A. IVANDIJA, *Povijest Katoličke crkve među Hrvatima*. Zagreb, 1973.
- G. ČEVAPOVIĆ, *Synoptico-memorialis catalogus Observantis minorum provinciae s. Ioannis a Capistrano (...)*. Budaë, 1823.
- L. DOBRONIĆ, *Augustinci u srednjovjekovnoj Slavoniji i Hrvatskoj*, Croatia christiana periodica, XI (1987.), br. 20. Zagreb, 1987., 1-21.
- C. EUBEL, *Hierarchia catholica medii aevi*, I. Monasterii, 1898.
- D. FARLATI, *Illyricum sacrum*, I-VII. Venetiis, 1751.-1819.
- G. FEJÉR, *Croatiae ac Slavoniae cum regno Hungariae nexus et relationes*, Budaë, 1839.
- E. FERMENDŽIN, *Chronicon observ. provinciae Bosnae Argentinae*, Starine JA, svez. XXII. Zagreb, 1890.
- E. FERMENDŽIN, *Acta Bosnae potissime ecclesiastica*, Monumenta spectantia, XXIII. JA. Zagreb, 1892.
- D. FUXHOFFER, *Monasteriologia regni Hungariae*, II. Vesprim 1803.
- E. GAŠIĆ, *Povijest župe i mjesta Morović, Đakovo*, 1936.
- E. GAŠIĆ, *Brevis conspectus historicus diocesum Bosnensis Diacovensis et Syrmiensis*, Osijek, 1944.

Diacovensia 1/1995.

- J. A. GINZEL, *Geschichte der Slawenapostel Cyrill und Method*, Wien, 1861.
- J. GRIVÉC, *Konstantin und Method, Lehrer der Slaven*, Wiesbaden, 1960.
- F. GLAVINIĆ, *Origine della provincia Bosna Croatia*, Udine, 1648.
- Gy. GYÖRFFY, *Das Güterverzeichniss des griechischen Klosters zu Szavaszentdemeter (...)*. *Studia slavica*, 5/1959., 9 ss.
- M. HADŽIJAHIĆ, *Pitanje vjerodostojnosti sabora na Duvanjskom polju*, Godišnjak VIII. Akademije BiH. Sarajevo, 1970., 201-261.
- M. HADŽIJAHIĆ, *Pitanje rasprostranjenosti Metodove nadbiskupije južno od Save*, *Croatica christiana periodica*, IX (1985.). Zagreb, 1985., 1-23.
- L. HAVLIK, *Magnae Moraviae fontes historici*, 1-4. Prag, 1966.
- L. HAVLIK, *Die alten Slaven im österreichischen Donaugebiet*, Österreich in Geschichte und Literatur, 9. Wien, 1965.
- K. J. HEFELE - H. LECLECQ, *Histoire des conciles* (orig. Conciliengeschichte), Paris, 1914.-1938., 1949.-1952.
- A. HERLJEVIĆ, *Arhiv augustinskog samostana u Rijeci*. *Jadranski zbornik*, VII. Rijeka - Pula, 1969.
- B. HORAK - D. TRAVNIČEK, *Descriptio civitatum ad septentrionalem plagam Danubii*, Prag, 1956.
- F. E. HOŠKO, *Nadbiskup i diplomat Grgur Frankopan*, *Marijin Trsat*, 23(1989.), br. 3, Rijeka, 1989., 4-5.
- J. JELENIĆ, *Kultura i bosanski franjevci*, I-III. Sarajevo, 1912.-1915.
- K. JIREČEK, *Geschichte der Serben / Istorija Srba*, 2. Beograd, 1952.
- J. KARÁCSONYI, *A magyar nemzetségek a XV. század közepéig*, III, 1-2. Budapest, 1901., 1904.
- J. KARÁCSONYI, *Szt. ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig*, I-II. Budapest, 1922.-1924.
- M. P. KATANČIĆ, *Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum*, Zagreb, 1795.
- S. KATONA, *Historia metropol. ecclesiae Colocensis*, I-II. Colocae, 1800.
- I. KRIŠTOLOVEC, *Descriptio synoptica monasteriorum sancti Pauli Primi Eremitae in Illyrico*, cum notis N. Benger, 1738. NSB, R-4321/I/II.
- E. MÁLYUSZ, *Zsigmondkori oklevéltár*, II; 1 (1400.-1406.), 2 (1407.-1410.). Budapest, 1956., 1958.
- E. MÁLYUSZ, *A Szlavóniai és Horvátországi középkori pálos kolostorok oklevelei az ország levéltárban*, *Levéltári közlemények (...)*. Budapest, 1926.-1935.

Diacovensia 1/1995.

- D. MANDIĆ, *Etnička povijest Bosne i Hercegovine*, Rim, 1967.
- D. MANDIĆ, *Franjevačka Bosna*, Rim, 1968.
- T. MARETIĆ, *Prvi spljetski sabor i glagolica*. Zbornik kralja Tomislava, Zagreb, 1925., 385-390.
- E. MARGALITS, *Horvát történelmi repetitorium*, I-II. Budapest, 1900.-1901.
- O. NEDELJKOVIĆ, *Akcenti ili neume u kijevskim listićima*. Slovo, 14 (1964.). Zagreb, s.a., 25 ss.
- I. OSTOJIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj*, I-II. Split, 1963.
- Stj. PAVIČIĆ, *Vukovarska župa u razvitku (...)* od XIII. do XVIII. stoljeća, I. Zagreb, 1940.
- Stj. PAVIČIĆ, *Hrvatsko naselje u fruškogorskom području*, Hrvatsko kolo, XXIII. Zagreb, 1942.
- Stj. PAVIČIĆ, *Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja u Slavoniji*, Zagreb, 1953.
- E. PAVICH, *Ramus viridantis olivae (...)*, Budae, 1776.
- M. PAVIĆ, *Arijanstvo u Panoniji Srijemskoj*, Đakovo, 1891.
- G. PRAY, *Historia regnum Hungariae cum notitiis praeviis*, Budae, 1801.
- G. PRAY, *Commentarii historici de Bosniae, Serviae ac Bulgariae, tum Valachiae, Moldaviae ac Bessarabiae cum regno Hungariae nexu*, Budae, 1837.
- F. RAČKI, *Documenta historiae chroaticae periodum antiquum illustrantia*, Monumenta Slavorum Meridionalium, svez. VII., Zagreb, 1877.
- S. RITIG, *Martirologij srijemsko-panonske metropolije*, Zagreb, 1912.
- R. ROGOŠIĆ, *Veliki Ilirik i njegova konačna dioba*, Zagreb, 1962.
- S. SAKAČ, *De dignitate episcopali s. Cyrilli Thessalonicensis*, Orientalia christiana periodica, 16. Roma, 1950., 237-266.
- A. SEKULIĆ, *Drevni Bač*, Split, 1978.
- A. SEKULIĆ, *Crkvene prilike u Bačkoj i Srijemu u XVI. stoljeću*, Croatica christiana periodica, br. 19. Zagreb, 1987., 66-76.
- E. SZENTPÉTERY, *Scriptores rerum Hungaricarum*, vol. 2. Budapest, 1937.-1938.
- J. SZÖRENYI, *Vindiciae Syrmiensis*, Budae, 1746.
- F. ŠANJEK, *Pape, slavenski apostoli i ćirilometodska baština u Hrvata*. Bogoslovska smotra, LI (1981.), br. 1 Zagreb, 1981., 1-17.
- F. ŠIŠIĆ, *Pregled povijesti hrvatskog naroda*, Zagreb, 1962.

Diacovensia 1/1995.

L. THALLOCY, *Studien zur Geschichte Bosnien und Serbiens im Mittelalter*, München, 1914.

A. THEINER, *Vetera monumenta Slavorum Meridionalium historiam illustrantia*, II. Zagreb, 1875.

J. VAJS, *Rukovel' hlaholské paleografie*, Prag, 1932.

L. WADDINGUS, *Annales Minorum seu trium Ordinum a s. Francisco institutorum* (...), I-VIII, Romae, 1625.-1654.; IX.-XI., Romae, 1734.

J. ZEILLER, *Les origines chrétiens dans les provinces danubiennes de l'Empire romain*, Paris, 1918.

I. ZIMBERMAYR, *Noricum, Baiern und Österreich*, Horn, 1952.

E. ZÖLLNER, *Die Lorcher Tradition im Wandel der Jahrhunderte*. Mitteilungen d. Instituts für österr. Geschichtsforschung, 60. Wien, 1952., 221-236.